

УДК 342.2.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.16>

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ПРАВОСУДДІ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Берназюк І.М.,*доктор юридичних наук,**Заслужений юрист України,**радник з правових питань АТ «Сенс банк»*

ORCID: 0000-0002-8460-2687

e-mail: bernazi@ukr.net

Берназюк І.М. Штучний інтелект у правосудді: конституційно-правовий аспект.

У статті досліджено конституційно-правовий аспект запровадження штучного інтелекту у систему правосуддя України. Здійснено аналіз ключових принципів правосуддя, які можуть зазнати змін у зв'язку з використанням автоматизованих технологій. Автором, на підставі аналізу існуючих наукових підходів до розуміння значення та ролі штучного інтелекту у сфері правосуддя, визначено потенційні перспективи запровадження штучного інтелекту в систему правосуддя.

Окрема увага в статті приділяється аналізу досвіду окремих зарубіжних держав у сфері використання штучного інтелекту в правосудді та його відповідність фундаментальним правовим засадам. Розглянуто міжнародні етичні стандарти та правові механізми, що забезпечують прозорість і підзвітність алгоритмів у судових процесах. На підставі цього автором зроблено висновок про можливі напрямки його врахування в Україні.

У статті обґрунтовано необхідність розробки пропозицій щодо внесення змін та доповнень до Конституції України в частині правосуддя у зв'язку із запровадженням технологій штучного інтелекту в цю сферу. Зокрема, аргументовано, що така необхідність обумовлена потребою врегулювання використання штучного інтелекту в судочинстві таким чином, щоб забезпечити баланс між технологічним прогресом і фундаментальними принципами правосуддя, а також щоб запобігти порушенням прав людини через непрозорість та алгоритмічні упередження.

Автором розроблено конкретні пропозиції щодо внесення змін до Конституції України, які б визначили допустимі межі та фундаментальні принципи використання штучного інтелекту в правосудді. Окрім цього, обґрунтовано необхідність створення національного механізму контролю за впровадженням ШІ, включно з незалежним наглядовим органом. Зокрема, розглядається можливість закріплення в Основному Законі України принципу людського контролю над алгоритмічними рішеннями штучного інтелекту, обов'язкової прозорості та пояснюваності використовуваних системами штучного інтелекту рішень. Запропоновано також впровадження обов'язкових аудитів алгоритмів та механізмів захисту від дискримінаційних рішень у судовій системі. Зазначено про необхідність визначення гарантій для громадян щодо перегляду судових рішень, ухвалених із залученням відповідних технологій.

Ключові слова: правосуддя, штучний інтелект, конституційно-правове регулювання, верховенство права, права людини, незалежність суддів, судові рішення.

Bernaziuk I.M. Artificial Intelligence in justice: constitutional and legal aspect.

The article examines the constitutional and legal aspect of introducing artificial intelligence into the justice system of Ukraine. The author, based on the analysis of existing scientific approaches and concepts to understanding the meaning and role of artificial intelligence in the field of justice, identifies potential prospects for introducing artificial intelligence into the justice system.

Special attention is paid in the article to the analysis of the experience of individual foreign states in the field of using artificial intelligence in justice and its compliance with fundamental legal principles. Taking into account the experience of some foreign states in the studied field, the author concludes possible directions for Ukraine.

The article substantiates the need to develop proposals for amending and supplementing the Constitution of Ukraine regarding the judiciary in connection with the introduction of artificial intelligence technologies in this field. In particular, it is argued that such a need is due to the need to regulate the use of artificial intelligence in judicial proceedings in such a way as to ensure a balance between technological progress and the fundamental principles of justice, as well as to prevent violations of human rights due to opacity and algorithmic bias.

The author has developed specific proposals for amendments to the Constitution of Ukraine, which would determine the permissible limits and fundamental principles of the use of artificial intelligence in justice. In particular, the possibility of enshrining in the Fundamental Law of Ukraine the principle of human control over algorithmic decisions of artificial intelligence, mandatory transparency and explainability of decisions used by artificial intelligence systems, as well as the definition of guarantees for citizens regarding the review of court decisions made with the involvement of relevant technologies is considered.

Key words: justice, artificial intelligence, constitutional and legal regulation, human rights, independence of judges, rule of law, court decisions.

Постановка проблеми. За останні декілька років розвиток систем штучного інтелекту (ШІ) досяг високого рівня, що відкрило нові можливості для запровадження та використання таких систем у різних сферах суспільного життя, зокрема, у сфері правосуддя. Варто зазначити, що у багатьох країнах алгоритмічні системи як допоміжний інструмент вже використовуються для аналізу судової практики, прогнозування рішень, автоматизованого розподілу справ та навіть для формування юридичних висновків. Потенційні переваги ШІ в судочинстві включають підвищення швидкості ухвалення рішень, підвищення довіри до суду та оптимізацію судового процесу. Водночас, упровадження ШІ в сферу правосуддя породжує серйозні юридичні та етичні виклики, пов'язані з дотриманням основоположних прав людини, збереженням гарантій незалежності суду та забезпеченням можливості оскарження судових рішень.

Чинна Конституція України не містить положень, які б прямо регулювали застосування штучного інтелекту у системі правосуддя. Основоположні принципи правосуддя – верховенство права, незалежність суддів, рівність перед законом, змагальність сторін – були сформульовані в період, коли всі судові рішення ухвалювалися виключно суддею-людиною без залучення технологій ШІ. У зв'язку з цим виникає питання: чи дозволяє сучасна конституційна модель судочинства інтеграцію ШІ в процес ухвалення судових рішень, і якщо так, то в яких межах?

На міжнародному рівні спостерігається різний підхід до правового регулювання використання ШІ в судочинстві. Наприклад, у Європейському Союзі (ЄС) розробляються етичні та юридичні стандарти для алгоритмічного правосуддя [1], тоді як у Китаї вже запроваджено «інтернет-суди», що частково автоматизовані [2]. Проте, навіть у тих країнах, де ШІ активно використовується у судових процесах, він поки що не здатний повністю замінити людину через обмеження у визначенні алгоритмів складання судових рішень, відсутність емоційного інтелекту та ризик алгоритмічних упереджень.

Ураховуючи ці виклики, у статті обґрунтована необхідність внесення змін до Конституції України, які б встановили правові межі використання ШІ у правосудді, закріплювали гарантії дотримання прав людини та визначили відповідальність за рішення, ухвалені із залученням автоматизованих систем.

Метою цієї статті є аналіз перспектив та викликів упровадження ШІ у судову систему України через призму верховенства права та обґрунтування необхідності у зв'язку з цим внесення змін та доповнень до Конституції України. Для досягнення вказаної мети у статті виконані наступні завдання: 1) проведено аналіз досвіду використання ШІ в судових системах деяких зарубіжних країн (США, ЄС, Китай) та виявлено найкращі практики правового регулювання у цій сфері; 2) визначено потенційні ризики і переваги впровадження ШІ в систему правосуддя, зокрема, в аспекті дотримання основних конституційних принципів правосуддя; 3) обґрунтовано необхідність внесення змін до Конституції України у частині, що стосується урегулювання меж та принципів використання ШІ в судовій системі; 4) розроблено конкретні пропозиції щодо внесення змін до Розділу VIII Конституції України («Правосуддя»), що спрямовані на закріплення принципу людського контролю за ШІ, механізмів відповідальності та запобіжників від можливих зловживань; 5) сформульовано рекомендації щодо розробки спеціального законодавства, яке деталізуватиме використання ШІ у правосудді, його відповідність конституційним принципам та захисту прав людини та громадянина.

Стан опрацювання проблематики. Правові виклики та проблеми законодавчого урегулювання запровадження ШІ у систему правосуддя було предметом дослідження багатьох науковців, які вивчали різні аспекти та напрямки використання ШІ у цій сфері. Серед вказаних досліджень необхідно особливо відмітити наукові роботи таких вчених, як Д.М. Белов, В.І. Гришко, О.О. Кармаза, А.В. Кожевнікова, Т.В. Лотиш, Г.В. Луцька, Н.В. Шишка, Ж.В. Удовенко та ін. Окремі аспекти використання ШІ у правосудді досліджувалися також автором цієї статті [3; 4].

Огляд наукових робіт у цій сфері дає підстави дійти висновку, що більшість науковців присвятили свої дослідження визначенню проблемних аспектів упровадження ШІ в юриспруденцію. Наприклад, В.І. Гришко та С.С. Вознюк [5] проводять аналіз правових викликів, пов'язаних з ав-

тономією судів, захистом авторських прав, етичними ризиками використання ШІ та наголошують на відсутності нормативно-правової бази для його регулювання, а також зосереджуються на впливі ШІ на судочинство, цивільне та кримінальне право. Так само Д.М. Белов та М.В. Белова [6] досліджують потенціал і ризики використання ШІ у судочинстві та прийнятті судових рішень, аналізуючи його можливості для автоматизації судових процесів, підвищення ефективності та зменшення впливу людського фактору. При цьому слушним видається спостереження авторів щодо ключових проблем використання ШІ у правосудді, до яких вони відносять, зокрема, алгоритмічну несправедливість, відсутність прозорості у роботі ШІ, питання конфіденційності даних та юридичної відповідальності за помилки, що можуть виникати при використанні таких технологій. Схоже бачення проблеми запровадження ШІ у правосуддя знаходимо у статті Ж.В. Удовенко, яка досліджувала питання переваг та недоліків впровадження системи ШІ у правосуддя України [7].

Деякі науковці приділяють увагу виявленню можливостей використання ШІ у цивілістичному процесі України, зокрема, на основі вивчення зарубіжного досвіду в цій сфері. Наприклад, А.В. Кожевнікова зосереджує увагу на перевагах ШІ для оптимізації судового розгляду, особливо у справах незначної складності [8]. Авторка аналізує як міжнародний досвід, так і проблемні аспекти впровадження ШІ, роблячи висновок, що його застосування можливе лише під контролем людини, з дотриманням правових і етичних принципів. Своєю чергою О.О. Кармаза та Д.В. Кушерець у роботі, присвяченій перспективам використання ШІ у цивілістичному процесі, підтримують доволі прогресивну ідею деяких вчених, які пропонують визнавати суб'єктом правовідносин фізичну особу, юридичну особу та «електронну особу» [9]. При цьому більш вузька проблематика використання ШІ в цивільному процесі досліджується у статті Г.В. Луцької, яка окреслює можливості ШІ в цивільному процесі для громадян України, які мешкають в АР Крим чи на окупаційній території в Донецькій і Луганській областях, та доходить слушного висновку про ефективність використання ШІ, але в межах, в порядку та в спосіб, що визначені законом України [10].

Ще одна група вчених досліджувала досвід деяких іноземних держав у сфері використання ШІ у правосудді. Зокрема, необхідно погодитися з думкою Т.В. Лотиш, яка на підставі дослідження досвіду застосування ШІ у судочинстві різних країн, робить висновок щодо особливостей та потенційних переваг систем ШІ для покращення якості судових рішень, сприяння об'єктивності та ефективності правосуддя [11]. Водночас, М. Сова та С. Деніжна, досліджуючи міжнародний досвід у сфері використання ШІ в юстиції, висловлюють занепокоєння щодо перспектив запровадження ШІ у сфері права та виокремлюють такі пропозиції з метою подолання потенційних загроз: проведення кампаній, кібероперацій і небойових заходів щодо забезпечення свободи навігації, руйнування та знищення шкідливих кіберсуб'єктів; використання міждисциплінарного, адаптивного та ризикозорієнтованого підходів до нових технологічних змін на підставі фундаментальних принципів безпеки, прозорості, справедливості, підзвітності тощо [12].

Отже, огляд вищенаведених наукових робіт показує, що у правовій науці накопичилося чимало ідей та підходів щодо запровадження технологій ШІ в систему правосуддя. Разом з тим, конституційно-правові аспекти цього питання не досліджувалися, так само, як недостатньо розробленими у науці конституційного права є пропозиції щодо внесення змін та доповнень до Конституції України у частині правосуддя у зв'язку із запровадженням систем ШІ.

Виклад основного матеріалу. З метою розроблення конкретних пропозицій щодо внесення змін та доповнень до Розділу VIII «Правосуддя» Конституції України [13] необхідно дослідити, яким чином питання використання ШІ урегульовано у провідних державах світу, які почали активно впроваджувати ШІ у свої судові системи, використовуючи його для аналізу справ, прогнозування судових рішень, автоматизації документообігу та розподілу справ.

Зокрема, у США: алгоритмічні системи ШІ використовуються, головним чином, для розподілу судових справ і аналізу ризиків. У деяких штатах США використовуються алгоритми ризик-оцінювання (наприклад, система COMPAS), які допомагають суддям приймати рішення щодо запобіжних заходів та умовно-дострокового звільнення. Вони аналізують дані про підсудних і прогнозують ймовірність рецидиву. Також ШІ застосовується для пошуку правових прецедентів та прискорення юридичного аналізу (наприклад, платформа ROSS Intelligence) [14].

У Китаї з березня 2019 року у додатку WeChat запроваджено функціонування цифрового суду, що доступний у 12 із 33 провінцій Китаю та який через відеочат, модерований аватаром судді, здійснює вирішення суперечок між сторонами. За нього говорить штучний інтелект, який оцінює аргументи обох сторін та на їх основі вирішує спір [15, с. 144].

У ЄС прийнято більш обережний підхід до використання ШІ в правосудді та розроблені етичні стандарти у цій сфері. Зокрема, у ЄС наголошує на необхідності прозорості та людського контролю. Європейська комісія з ефективності правосуддя (CEPEJ) ухвалила Етичну хартію щодо використання ШІ в судочинстві, яка передбачає: заборону повністю автоматизованих судових рішень без

людського втручання; принцип пояснюваності алгоритмів; захист персональних даних у судових процесах та ін. [16].

Таким чином, міжнародний досвід показує, що ШІ має значний потенціал у судочинстві, але його використання повинно мати чіткі правові межі. Найбільш ефективними виявляються гібридні моделі, де ШІ допомагає суддям, але не ухвалює остаточних рішень.

З урахуванням зарубіжного досвіду та на підставі наукових розробок у цій сфері, у Конституції України можна передбачити можливість обмеженого використання ШІ у правосудді у якості допоміжного інструмента. З цією метою можна розглянути можливість внесення таких змін та доповнень до Основного Закону України.

1. Доповнити ст. 124 новою частиною такого змісту: «Суди можуть застосовувати технології штучного інтелекту для аналітичної підтримки судового процесу, розподілу справ, прогнозування строків розгляду справ та інших завдань, визначених законом. Використання технологій штучного інтелекту в судочинстві не повинно призводити до дискримінації за будь-якою ознакою та суперечити меті та завданням правосуддя. Не допускається використання штучного інтелекту на шкоду прав, свобод та інтересів людини та громадянина.

Штучний інтелект може використовуватися під час вирішення малозначних справ за умови згоди сторін».

Таке доповнення спрямоване на вирішення важливого завдання – легалізація можливості використання ШІ у судочинстві для підвищення його ефективності та зменшення навантаження на суддів, однак, не з метою заміни судді. Для уникнення можливих зловживань судами технологіями ШІ важливо передбачити обов'язковість навчання суддів та інших учасників процесу роботі з ШІ, зокрема, в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» [17].

У випадку прийняття такого доповнення до ст. 124 Конституції України необхідно чітко визначити критерії «малозначних справ», для яких можливе використання ШІ, виключивши категорії справ, що стосуються фундаментальних прав людини, а також визначити форму надання добровільної згоди сторін на розгляд справи з використанням ШІ з обов'язковим попереднім наданням повної інформації про процедуру та наслідки використання ШІ.

2. Внести зміни до ст. 125, доповнивши її положенням: «Верховний Суд є відповідальним за використанням штучного інтелекту в системі судочинства шляхом розробки методичних рекомендацій, узагальнення судової практики, забезпечуючи його відповідність конституційним гарантіям справедливого суду».

Для запровадження цієї конституційної зміни необхідно узгодити повноваження Верховного Суду та Вищої ради правосуддя (ВРП), визначивши їх у відповідному законодавстві (зокрема, у законах України «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду правосуддя»), а також до процесу проведення нагляду за дотриманням правил передбачити залучення експертів з ШІ.

3. Статтю 126 доповнити положенням такого змісту: «Суддя несе персональну відповідальність за рішення, прийняті з використанням технологій штучного інтелекту».

Реалізація вказаних змін потребує чіткого визначення правил та регламентів використання ШІ на законодавчому рівні, а також розробки механізмів притягнення до відповідальності судді у випадку порушення таких правил і регламентів.

4. У ст. 127 доцільно також додатково передбачити, що: «Суддя має право використовувати інструменти штучного інтелекту у порядку, визначеному законом. Забороняється ухвалення судового рішення без участі судді».

З метою забезпечення виконання цієї конституційної норми слід обов'язково забезпечити суддів необхідним програмним забезпеченням, технічною підтримкою та регулярним навчанням для ефективного використання інструментів ШІ. Додатково потрібно розробити методичні рекомендації та найкращі практики використання ШІ для суддів.

5. У ст. 129 засади судочинства доповнити такою: «контрольованості та використання штучного інтелекту в судочинстві виключно з дотриманням принципів прозорості, зрозумілості та підзвітності та наданням права сторонам на доступ до інформації про способи використання штучного інтелекту при прийнятті судового рішення».

Для запровадження цієї конституційної зміни необхідно розробити багаторівневу систему контролю, що включатиме внутрішній контроль (судами), контроль з боку ВРП, суддівського самоврядування та громадський контроль. Окремі цього, важливо визначити чіткі індикатори та критерії ефективності контролю, механізми реагування на виявлені порушення, а також забезпечити публічність інформації про використання ШІ в судах та результати контролю.

Щодо принципів прозорості, зрозумілості та підзвітності у процесі використання ШІ, то такі принципи мають бути деталізовані в законодавстві та забезпечені відповідними технічними та організаційними механізмами. Наприклад, сторони процесу повинні мати можливість визначення

того, яким саме чином ШІ вплинув на рішення. До того ж право учасників на доступ до інформації про механізми використання ШІ в судочинстві має бути реалізовано таким чином, щоб сторони процесу могли ефективно скористатися цим правом, навіть не маючи спеціальних технічних знань, а формат надання інформації має бути зрозумілим та доступним.

6. Доповнити ст. 129-1 окремою частиною такого змісту: «Судові рішення, ухвалені суддею із застосуванням штучного інтелекту, містять відповідне обґрунтування. Контроль за виконанням судових рішень може здійснюватися із залученням технологій штучного інтелекту».

Реалізація цієї конституційної норми потребуватиме встановлення стандартів для обґрунтування судових рішень, де використовувався ШІ, включаючи опис ролі ШІ та аналіз даних, наданих ШІ, розробки методології перевірки правомірності рішень, ухвалених за допомогою ШІ, що враховує специфіку роботи алгоритмів, а також забезпечити навчання суддів щодо розуміння та інтерпретації висновків ШІ для належної перевірки їх правомірності.

Окрім того, необхідно розробити чіткі правила та процедури використання ШІ для контролю виконання рішень, що гарантують захист персональних даних та права на приватність; встановити механізми верифікації та перевірки висновків ШІ щодо виконання рішень, залишаючи остаточне рішення за суддею, державним або приватним виконавцем, а також забезпечують можливість оскарження дій, вчинених на основі автоматизованого контролю з використанням ШІ.

7. У ст. 130 передбачити окрему частину такого змісту: «Держава забезпечує фінансування, розвиток та впровадження цифрових технологій у судочинстві, включно з впровадженням систем штучного інтелекту. Фінансування судової системи включає розвиток цифрової інфраструктури та навчання суддів щодо роботи з штучним інтелектом».

Процес розвитку та впровадження систем ШІ має бути відкритим для громадськості. Важливо також передбачити фінансування наукових досліджень в цій сфері. До того ж необхідно розглянути можливість розробки національної стратегії впровадження ШІ в судочинство з чіткими цілями, пріоритетами та показниками ефективності.

8. Статтю 131 доповнити пунктами 10 та 11 такого змісту: «10. здійснює контроль за етичністю використання штучного інтелекту в системі правосуддя; 11. забезпечує розробку етичних стандартів використання штучного інтелекту в системі правосуддя».

Для реалізації цих нових повноважень ВРП повинна мати відповідні ресурси для ефективного контролю за використанням ШІ. Для цього доцільно створити при ВРП спеціальний комітет або робочу групу з питань ШІ, до складу якої увійдуть експертів з питань ШІ. ВРП має розробити процедури моніторингу та аудитів використання ШІ в судах.

Крім того, необхідно розробити чіткі етичні стандарти використання ШІ в судочинстві на основі широкої громадської дискусії та за участю експертів з питань ШІ; створити ефективні механізми моніторингу та виявлення порушень етичних стандартів при використанні ШІ, включаючи можливість розгляду скарг; забезпечити прозорість процесу розробки та застосування етичних стандартів, а також регулярний перегляд та оновлення.

9. У ст. 131-1 додати положення такого змісту: «Прокуратура має право за умови дотримання стандартів прав людини використовувати інструменти штучного інтелекту для підвищення ефективності своєї діяльності, зокрема, виявлення закономірностей та прогнозування ризиків».

При цьому, у законах доцільно закріпити заборону на використання штучного інтелекту для прогнозування судових рішень з метою впливу на судовий процес, обмеживши застосування ШІ аналізом доказової бази та виявленням закономірностей; встановити чіткі правила та процедури використання ШІ прокуратурою, що гарантують дотримання прав людини та принципів справедливого судового процесу, а також забезпечити прозорість використання ШІ та можливість судового контролю за законністю таких дій.

10. Доповнити статтю 131-2 положеннями такого змісту: «Адвокати мають право використовувати штучний інтелект для підготовки процесуальних документів».

З метою реалізації цієї оновленої конституційної норми держава має сприяти розвитку та поширенню доступних інструментів ШІ для адвокатів. Також важливо розробити етичні стандарти використання ШІ адвокатами, спрямовані на запобігання зловживанням та недобросовісній конкуренції, та забезпечити навчання адвокатів щодо ефективного та етичного використання ШІ у своїй діяльності.

Окрім розроблених вище пропозицій, слід розглянути можливість доповнити Розділ VIII окремою статтею «Етичні аспекти використання штучного інтелекту в правосудді визначаються законом», положення якої також деталізувати у Законі «Про етичні аспекти використання штучного інтелекту в правосудді». Цей закон має стати результатом широкої дискусії з залученням різних зацікавлених сторін та регулярно оновлюватися з урахуванням технологічного прогресу та етичних викликів.

Як показало дослідження, будь-які конституційні зміни та доповнення у частині, що стосуються запровадження ШІ у систему правосуддя, мають супроводжуватися розробкою чітких правил та алгоритмів забезпечення їх реалізації, що передбачає також одночасне внесення змін та доповнень до законів України «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду правосуддя», «Про прокуратуру», «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та ін.

Основною метою розроблених пропозицій щодо внесення змін та доповнень до Конституції України є врегулювання використання ШІ в судочинстві таким чином, щоб забезпечити баланс між технологічним прогресом і фундаментальними принципами правосуддя. Зокрема: гарантувати законність та справедливість судових рішень, не допускаючи заміни суддів автоматизованими системами; запобігти порушенням прав людини через непрозорість та алгоритмічні упередження; встановити межі відповідальності та механізми контролю за ШІ у системі правосуддя; забезпечити етичне використання технологій, не допускаючи ситуацій, коли автоматизовані рішення можуть впливати на судочинство без контролю з боку людини.

Висновки. Таким чином, розвиток технологій ШІ ставить перед сучасними правовими системами нові виклики, зокрема щодо інтеграції цих технологій у сферу судочинства. Впровадження ШІ у правосудді здатне значно підвищити ефективність судової системи, зменшити навантаження на суддів та забезпечити оперативність і об'єктивність розгляду справ. Водночас, широке використання ШІ у судових процесах потребує чіткого правового регулювання, яке має забезпечити баланс між технологічним прогресом і дотриманням конституційних гарантій справедливого суду.

Аналіз міжнародного досвіду свідчить, що різні країни підходять до регулювання ШІ в правосудді по-різному: деякі держави вже частково автоматизували окремі етапи судового процесу, тоді як інші ставляться до цього з обережністю, побоюючись порушення прав людини та недостатньої прозорості алгоритмів.

Конституція України на сьогодні не містить норм, які б безпосередньо регулювали використання ШІ, що створює правову невизначеність щодо його використання у системі правосуддя у правовій системі.

Для належного правового врегулювання використання ШІ пропонується внести зміни до Розділу VIII Конституції України «Правосуддя», які передбачають: 1) закріплення допустимості використання ШІ у судочинстві як допоміжного інструменту для аналітики, прогнозування строків розгляду справ та розподілу справ між суддями; 2) чітке визначення меж застосування ШІ, щоб він не виконував функцій, що належать виключно до компетенції суддів, а лише сприяв підвищенню ефективності правосуддя; 3) встановлення механізмів нагляду та контролю за використанням ШІ у судах, зокрема шляхом закріплення відповідної компетенції за Верховним Судом та Вищою радою правосуддя; 4) закріплення відповідальності суддів за рішення, ухвалені із залученням ШІ, що забезпечить баланс між використанням технологій та дотриманням принципів правосуддя; 5) обов'язкове навчання суддів щодо роботи з ШІ, що дозволить їм ефективно використовувати новітні технології та критично оцінювати їхні висновки; 6) гарантування прозорості та можливості оскарження рішень, ухвалених із застосуванням ШІ, що сприятиме захисту прав громадян; 7) запровадження конституційних запобіжників від надмірного використання ШІ, включно із заборобою повної автоматизації судових рішень без участі судді.

Таким чином, запропоновані зміни до Конституції України спрямовані на гармонізацію технологічного прогресу з основоположними принципами правосуддя. Вони дозволять ефективно інтегрувати ШІ у судову систему, водночас зберігаючи суддівський контроль, рівність сторін у процесі та гарантії справедливого суду. Подальші дослідження у цій сфері мають бути зосереджені на розробці детального законодавчого регулювання та механізмів реалізації запропонованих змін на практиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Artificial Intelligence Act: deal on comprehensive rules for trustworthy AI. European Parliament. 2023. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20231206IPR15699/artificial-intelligence-act-deal-on-comprehensive-rules-for-trustworthy-ai>.
2. Top court launches AI-generated platform to help judges, public. China Daily. 2024. URL: <https://www.chinadaily.com.cn/a/202411/15/WS67370a99a310f1265a1cda7e.html>.
3. Берназюк І.М. Конституційно-правовий статус та механізми реалізації стратегічних (програмних) актів: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. ДВНЗ «Ужгород. нац. ун-т». Ужгород, 2017. 528 с.
4. Берназюк І.М. Штучний інтелект як нова реальність та його потенційний вплив на конституційно-правове регулювання в Україні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. Вип. 1. С. 76–82.

5. Гришко В.І., Вознюк С.С. Проблемні аспекти впровадження штучного інтелекту у сфері юриспруденції. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. № 2. 2024. С. 29–34.
6. Белов Д.М., Белова М.В. Штучний інтелект в судочинстві та судових рішеннях, потенціал та ризики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2023. Вип. 78. Ч. 2. С. 315–320.
7. Удовенко Ж.В., Руденко Н.В. Переваги та недоліки впровадження системи штучного інтелекту у правосуддя України. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 4(10). С. 252–262.
8. Кожевнікова А. В. Застосування штучного інтелекту у цивілістичному процесі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2022. № 55. С. 40–43.
9. Кармаза О.О., Кушерець Д.В. Штучний інтелект у цивілістичному процесі: перспективи використання. *The latest development of the modern legal sciences and education in Ukraine and EU countries: an experience, challenges, expectations: Collective monograph*, Riga. 2021. P. 233–262.
10. Луцька Г.В. Правове регулювання використання штучного інтелекту в нотаріальному та цивільному процесах як елемент охорони та захисту прав жителів (мешканців) тимчасово окупованих територій України. *Юридична наука*. 2020. № 1(103). С. 447–456.
11. Лотиш Т.В. Застосування штучного інтелекту при мотивуванні судових рішень у кримінальному процесі: міжнародний досвід та перспективи для України. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*. 2024. № 1(27). С. 52–57.
12. Сова М., Деніжна С. Міжнародний досвід правового регулювання небезпеки штучного інтелекту в реаліях воєнного часу: етико-філософський аспект. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2024. № 1 (27). С. 45–57.
13. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4760>.
14. Шемшученко В. Штучний інтелект у правосудді. Центр демократії та верховенства права. 2020. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/shtuchnyj-intelekt-pravosuddia/>.
15. Шишка Н.В. Штучний інтелект в українському правосудді: правові передумови запровадження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 143–145.
16. European Commission for the Efficiency of Justice (2019). European Ethical Charter on the use of AI in the judicial systems and their environment. Adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ (Strasbourg, 3-4 December 2018). URL: <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-forpublication-4-december-2018/16808f699c>.
17. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.